

سرای سلطان بیگم، نمونه کاملی از هنر روزگار قاجار است

روایت از مکان

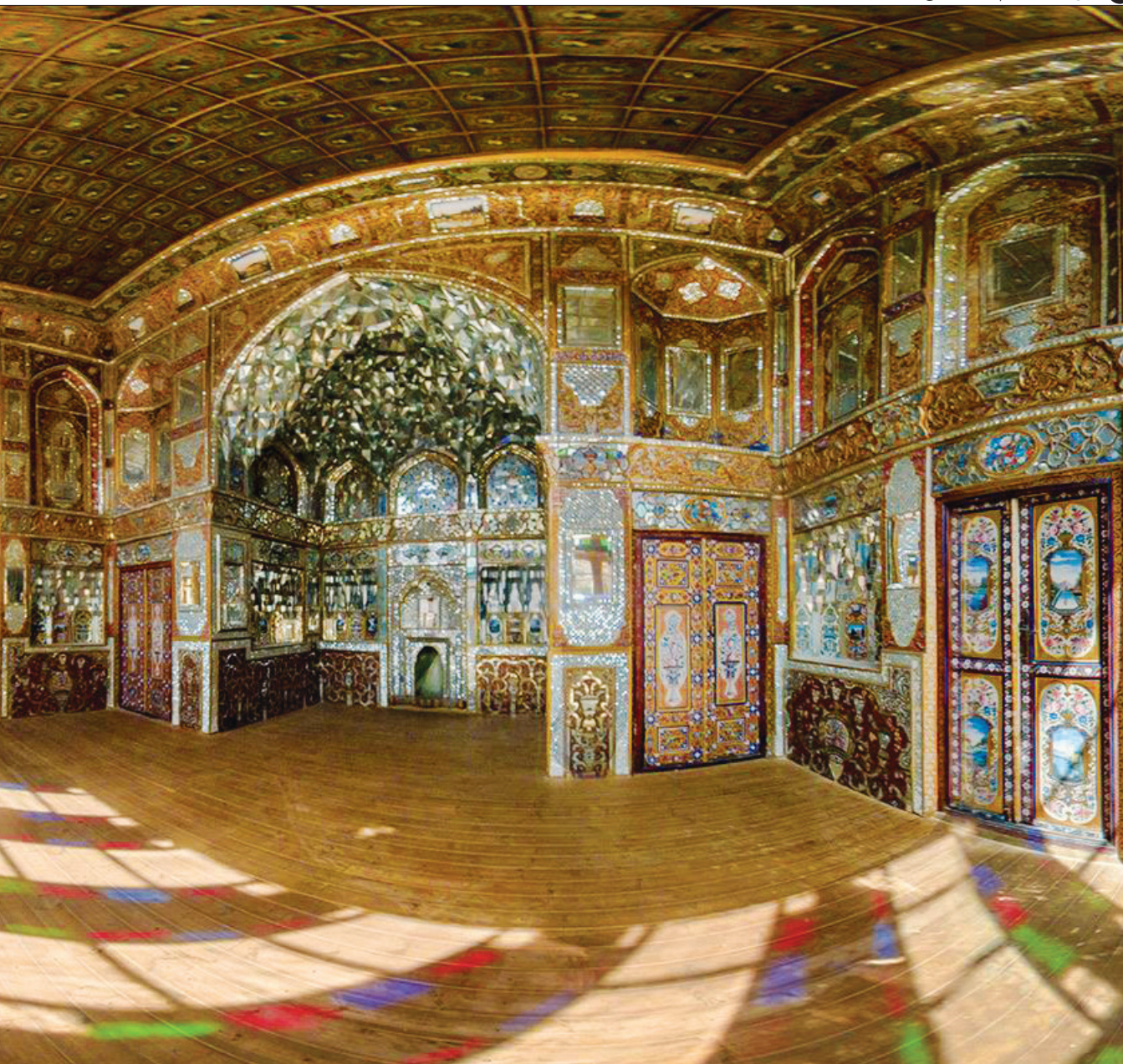

تهران

مریم اطمیابی

عکس‌ها:

حمیدرضا درجانی

جالب آنکه بانویی به نام «خان سلطانی» یکی از شاهزادگان دوره صفویه هم همسر شاه طهماسب اول و مادر شاه محمد صفوی، پدر شاه عباس کبیر و مادر شاه اسماعیل دوم بوده است.

بنای خان شاهزاده سلطانی یا سرای سلطانی در مشهد از جمله بناهای صفوی به یادگار مانده از او برای زائران امام رضا (ع) بوده و با حدود ۴ هزار مترمربع در سه طبقه ساخته شده و تا دوره پهلوی از مراکز تجاری مشهد محسوب می‌شد. سلطانم ۱۳ کتاب خطی هم وقف آستان قدس رضوی کرده که در اداره مخطوطات نگهداری می‌شوند. او در سن ۸۰ سالگی در دولتخانه قزوین بیمار شد و از دنیا رفت.

باز گردیم به خانه سلطان بیگم در پامنار تهران. جالب اینکه تا تابستان سال ۱۳۹۶ همه فکر می‌کردند «خانه سلطان بیگم» در محله پامنار، منزل یکی از ۲۲ عمه ناصرالدین شاه است. سال ۱۳۷۶ شهرداری منطقه، خانه سلطان بیگم را از شادروان «نیرنما» تاجر فرش و پدر شهید، خریداری و پس از مرمت، آن را به خانه فرهنگ بازار تبدیل کرد. خانه‌ای که آینه‌کاری تالارش یادآور آینه‌کاری امامزاده صالح است. کاشی‌کاری زیرزمین، مقرنس‌کاری‌ها با نقاشی‌هایی از گل و بلبل، درهای چوبی و سقف نقش‌دار، ارسی‌های زیبا همراه با بادگیر و رنگ‌بازی شیشه‌های هفت رنگش هر بیننده‌ای را مجذوب خود می‌کند. کتابخانه‌ای هم در ضلع دیگر خانه دایر شده است.

با اینکه همه، این خانه زیبا را متعلق به عمه ناصرالدین شاه می‌دانستند با پیدا

ظاهراً سلطان بیگم دختر مهدعلیای دوم ملقب به «گلین خانم» است که بیشتر با عنوان «والده شاه مرحوم» یا «دختر محمدخان دولو» یاد شده و نام او کمتر برده شده است. فاطمه معزی که درباره مهد علیاهای قاجاری می‌نگاشته درباره او چنین گفته است: «مراسم ازدواج عباس میرزا نایب‌السلطنه با گلین خانم در سال ۱۲۱۷ قمری با شکوه بسیار برگزار شد چنان‌که «از عیش‌های بسیار بزرگ بوده، مردم ایران را آزادی هفت شبانه روز گوشزد شد و معنی حریت را فهمیدند. تمام بزرگان قاجار و رجال دولت با اقتدار رخصت یافتند که به هر قسم دلخواهشان باشد، مشغول شادی شوند» و رضا قلی خان هدایت مخارج این جشن را «زیاده از ۱۰۰ هزار تومان» برآورد کرده است. یک سال پس از ازدواج به همراه عباس میرزا به دارالسلطنه تبریز رفته و نخستین فرزند خود را به دنیا آورد. این فرزند بنا به وصیت آقا محمدخان، محمد (پدر ناصرالدین شاه) خوانده شد. بهمن میرزا، قهرمان میرزا و بیگم خانم نیز از دیگر فرزندان مهدعلیای دوم بودند.

البته فتحعلی‌شاه (پدر عباس میرزا) هم دختری با این نام داشته است. در مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران از او چنین یاد شده است: «سلطان خانم (سلطان بیگم خانم) بنا بر شواهد تاریخی از زنان عالم، شاعر و خوشنویس، دومین دختر فتحعلی‌شاه از مریم خانم است. او از متشخص‌ترین زنان دربار بود که علم عروض و نجوم و خط شکسته را نزد محمود میرزا فراگرفت. به دستور پدرش، به عقد ازدواج محمد خان پسر مهدی‌قلی خان بیکر بیگی درآمد و پس از چندی در اوان جوانی درگذشت».